

De Blauwe Reiger kolonie in het Wandelbos van Hoofddorp

Een kleine groene oase middenin Hoofddorp wordt jarenlang verstoord door herinrichting en een aangrenzend mega bouwproject. Een aanwezige reigerkolonie houdt moedig stand! Maar hoelang nog?

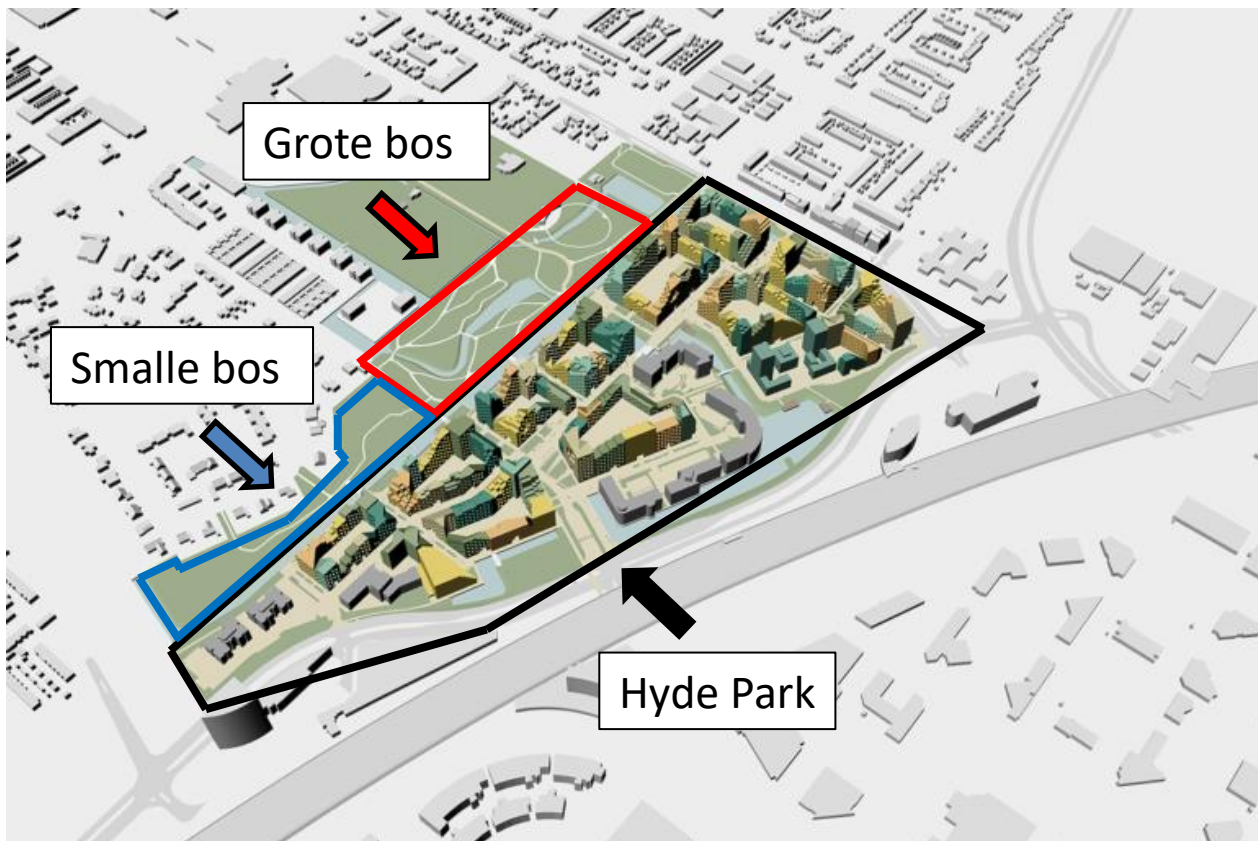
Als onderdeel van de vervolgcursus hebben wij (Gerrit Combee en Theo Althuis) onderzoek gedaan naar de Blauwe Reiger kolonie in het Wandelbos van Hoofddorp. Als bonus hebben we ook geteld welke andere vogels er in het bos voorkomen.

Het Wandelbos

Het Wandelbos in Hoofddorp is in 1936 aangelegd als werkverschaffingsproject. Daarvoor was het een vuilnisbelt. Er werden toen ook fruittuinen aangelegd, ten oosten van het Wandelbos, als demonstratietuin voor de fruitteelt (literatuur 1). Er ligt ook een kinderboerderij naast het bos. Het bos ligt middenin Hoofddorp, naast het winkelcentrum en naast kantorengedebied Beukenhorst-West.

Het Wandelbos kent twee bedreigingen. Ten eerste wordt Beukenhorst-West omgevormd tot een nieuwe woonwijk Hyde Park, met ongeveer 3800 woningen (zie figuur 1). Hyde Park wordt in fases gebouwd. De oude, leegstaande kantorengebouwen worden gesloopt en op deze plek komen nieuwe woningen, vooral hoogbouw. De verwachting is dat de bouw van Hyde Park in 2027 af zal zijn (literatuur 2). De eerste fase is vorig jaar al begonnen, waarvan de heiwerkzaamheden nu klaar zijn. Dit bouwproject zal nog jarenlang flinke geluidsoverlast geven voor de reigerkolonie! Ook zullen de duizenden nieuwe bewoners in het bos gaan recreëren, waardoor het bos veel intensiever zal worden gebruikt.

Ten tweede zal het Wandelbos worden omgevormd tot Stadspark Hoofddorp. Een architect heeft in 2019 samen met de werkgroep Stadspark een voorlopig ontwerp gemaakt voor het stadspark. Het Wandelbos, de fruittuinen en een tennislocatie worden met elkaar verbonden. Er zijn al bomen omgezaagd, paden geasfalteerd, nieuwe bruggen en bankjes aangelegd. Er komt nog een geasfalteerd pad van 2 kilometer door het bos, in een rondje, “zodat iedereen straks wandelend, hardlopend, skeelerend en met rolstoel of rollator het stadspark kan ontdekken”. Ook komt er nog een vlindertuin, picknickweide, drie verschillende speelplekken en een belevingstuin. In 2022 moet het Stadspark gereed zijn (literatuur 3). Dit zal ongetwijfeld een flinke verstoring geven aan de reigerkolonie en alle andere vogels in het bos!

Figuur 1: opdeling van het Wandelbos in het grote bos en het smalle bos, met daarnaast het toekomstige Hyde Park.
Bron: MVSA Architects.

Onderzoeksvragen

We hebben vooraf vijf onderzoeksvragen opgesteld:

1. In welke week komen de eerste reigers aan bij de nesten? Is dit vergelijkbaar met vorige jaren?
2. Hoeveel nesten zijn er dit jaar in gebruik? Is dit vergelijkbaar met vorige jaren?
3. Wat zijn de vliegroutes van de reigers? Uit welke richting halen ze eten voor hun jongen?
4. Afgelopen jaren broedden er regelmatig één of meerdere paartjes Lepelaars in het Wandelbos. Broeden er nog steeds Lepelaars? Zo ja, hoeveel paar en in welke week arriveren ze?
5. Hebben de omvorming van het Wandelbos tot Stadspark Hoofddorp en het grote bouwproject Hyde Park nadelige invloed op de reigerkolonie?

Onderzoeksopzet

We hadden het volgende plan om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

Ten eerste willen we informatie verzamelen over het Hyde Park, het Wandelbos en de aanwezige reigerkolonie. We zouden graag de broedaantallen van vorige jaren van SOVON willen ontvangen. Ook hebben we algemene informatie nodig over het broedgedrag van Blauwe Reigers.

Vervolgens willen we elke week tellingen doen in het Wandelbos, vanaf eind december 2020, om eerst het aantal oude nesten en (zodra de reigers arriveren) het aantal bezette nesten en het aantal reigers bij de nesten te tellen.

Tot slot willen we onze tellingen vergelijken met de SOVON tellingen van vorige jaren.

Informatie verzamelen

Ten eerste hebben we vragen gesteld aan Franke van der Laan. Hij was beheerder van het Wandelbos van 2014 tot 2017 en is een groot kenner van de flora en fauna in de Haarlemmermeer.

Vervolgens hebben we contact gezocht met Piet van Vliet. Hij is al ruim tien jaar teller van de reigerkolonie in het Wandelbos namens SOVON en is tevens lid van de VWGZKL.

Ten derde hebben we informatie over Blauwe Reigers opgezocht op de SOVON site (literatuur 4).

Ook mochten we een boek over Blauwe Reigers lenen van onze cursusleider Eef van Huijssteeden (literatuur 5). Overige informatie hebben we op internet gevonden.

Veldonderzoek

We hebben 26 tellingen gedaan in het Wandelbos, 1 à 2 keer per week tussen 28 december 2020 en 28 april 2021. Per telling waren we tussen 1 en 2 ½ uur in het bos, in totaal zo'n 43 uur. De tellingen waren vaak op woensdagmiddag, maar ook op andere weekdays en ook 's ochtends. We telden meestal individueel, maar soms ook samen.

Het is moeilijk te zien in welke bomen er nesten zitten. Zelfs op onze laatste teldag ontdekten we nog nieuwe nesten! Hiervan was het ons niet duidelijk of die er altijd al zaten of dat ze er in de laatste week nog waren bijgemaakt. We begonnen met 28 nesten in 18 bomen (in januari) en eindigden met 48 nesten in 33 bomen (in april)! (waarvan niet allemaal bezet door reigers)

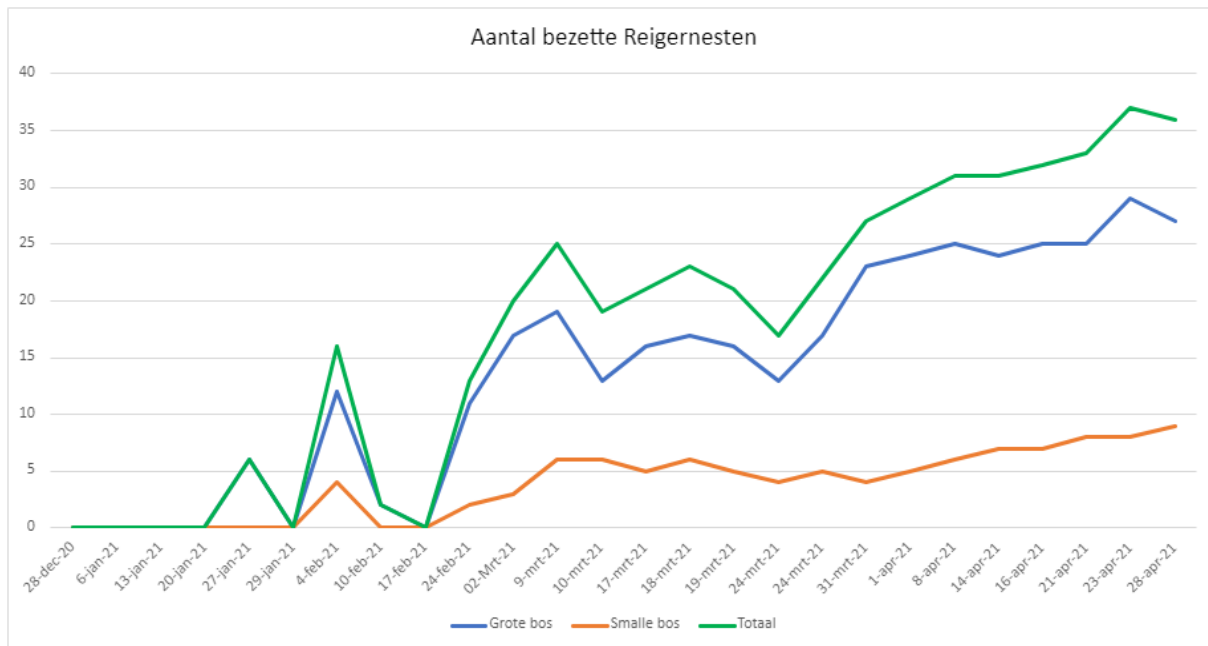
Het is eveneens lastig om te zien of een nest bezet is. Als een reiger plat op het nest ligt is dit vanaf de grond vaak nauwelijks te zien! Maar als je goed kijkt en er een tijdje bij blijft staan is het meestal wel te zien. Soms moet je na een half uurtje terugkeren bij het nest en zie je het dan opeens wel, omdat de reiger dan anders op het nest zit. We menen dat onze eindscore een goede schatting is van het aantal bezette nesten (zie verderop).

Voor het gemak hebben we het Wandelbos opgedeeld in twee delen: het grote bos en het smalle bos (zie figuur 1). Per deel hebben we het aantal bezette reigernesten en het aantal reigers geteld.

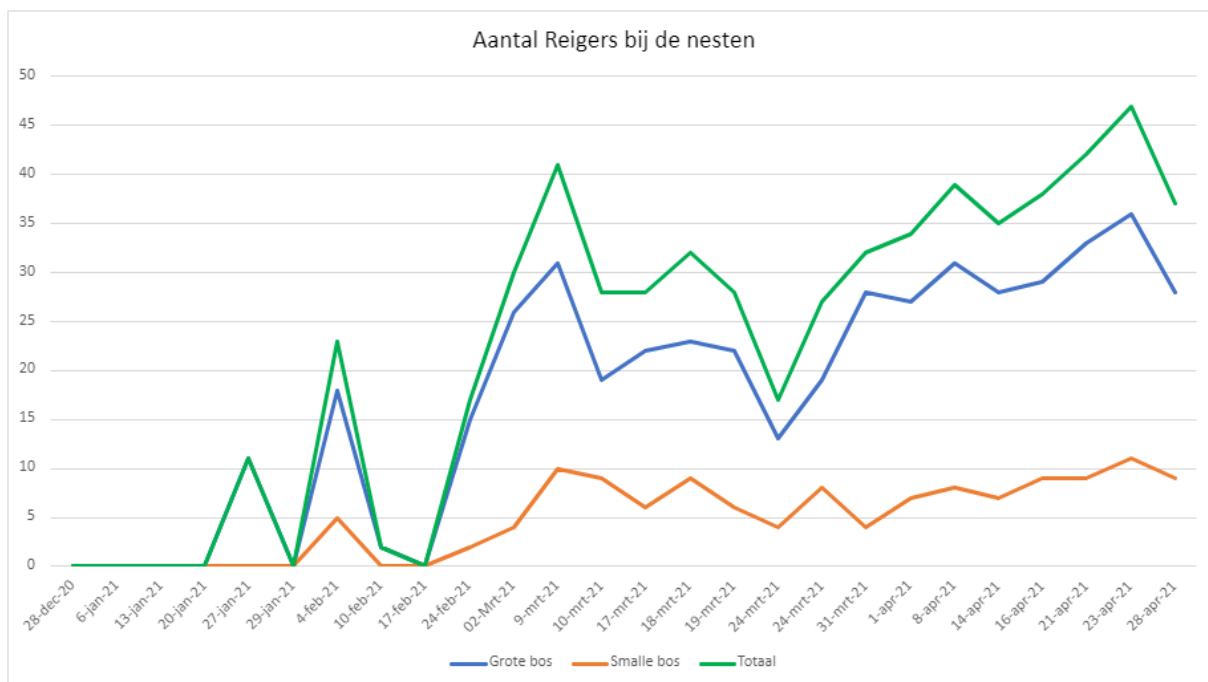
De resultaten

In figuur 2 zie je het aantal bezette reigernesten per telling, van eind december 2020 tot eind april 2021. In figuur 3 zie je het aantal reigers bij de nesten per telling.

Je ziet dat de eerste reigers tussen 20 en 27 januari 2021 bij de nesten arriveerden. Toen liep het aantal reigers gestaag op. Vervolgens valt op dat dit aantal opeens nul wordt. De reigers waren weg! Dit werd veroorzaakt door een winterstorm op 8 februari 2021, waardoor de temperatuur onder nul daalde en het flink ging waaien en sneeuwen. Gelukkig kwamen de reigers eind februari bij hogere temperaturen weer terug en werden het elke week meer.

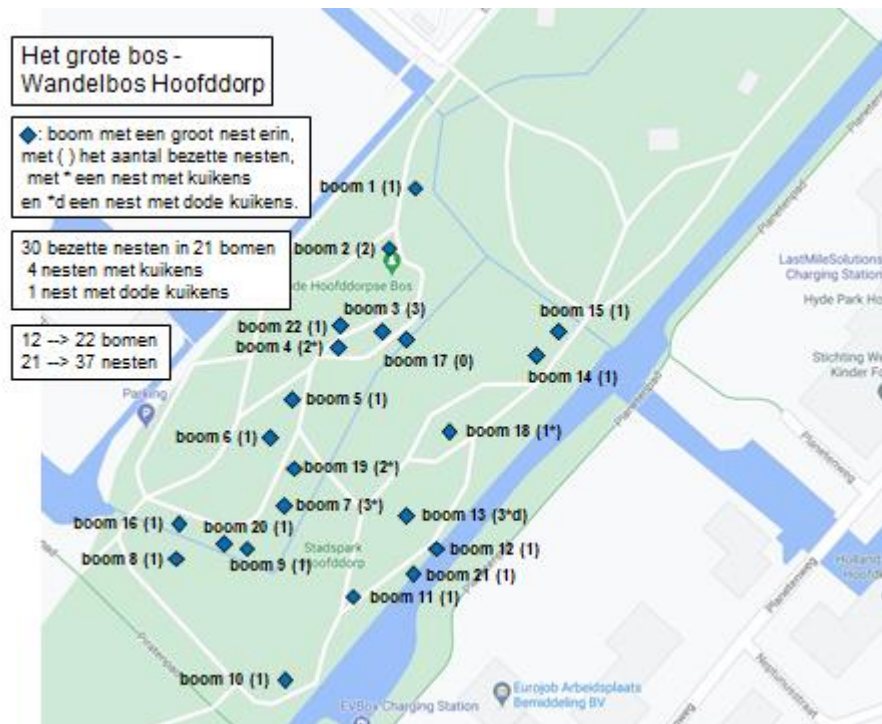

Figuur 2: aantal bezette reigernesten.

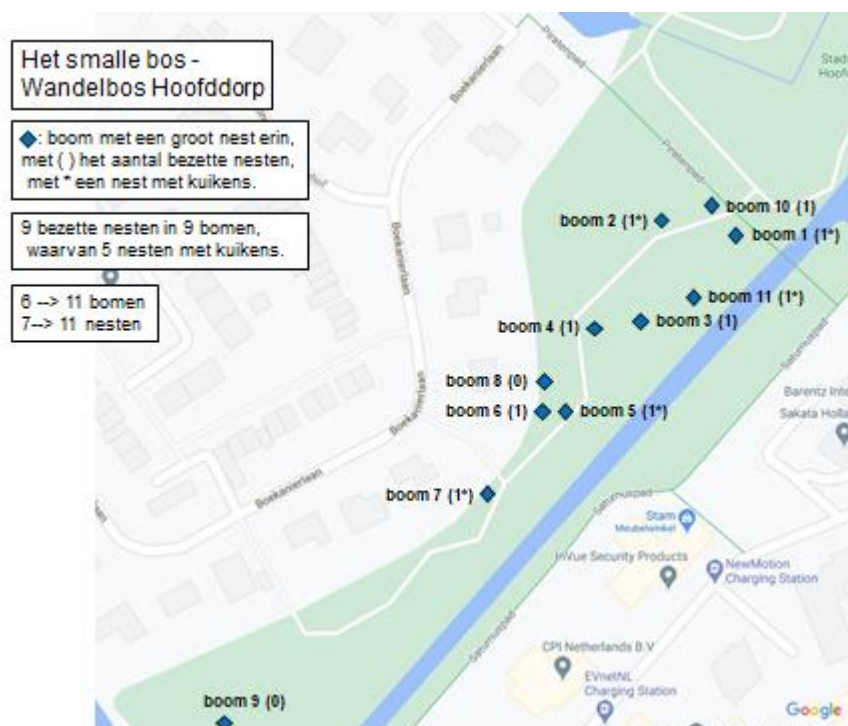

Figuur 3: aantal reigers bij de nesten.

Onze eindscore (eind april 2021) is 39 bezette nesten, waarvan 30 bezette nesten (in 21 bomen) in het grote bos en 9 bezette nesten (in 9 bomen) in het smalle bos. We hebben per boom aangegeven waar de bezette nesten zich bevinden, zie figuur 4 en 5. Eind april hadden we bij 9 nesten kuikens waargenomen (aangegeven met *) en bij 1 nest helaas 2 dode kuikens (aangegeven met *d). We hopen dat er in mei nog veel kuikens gaan bijkomen!

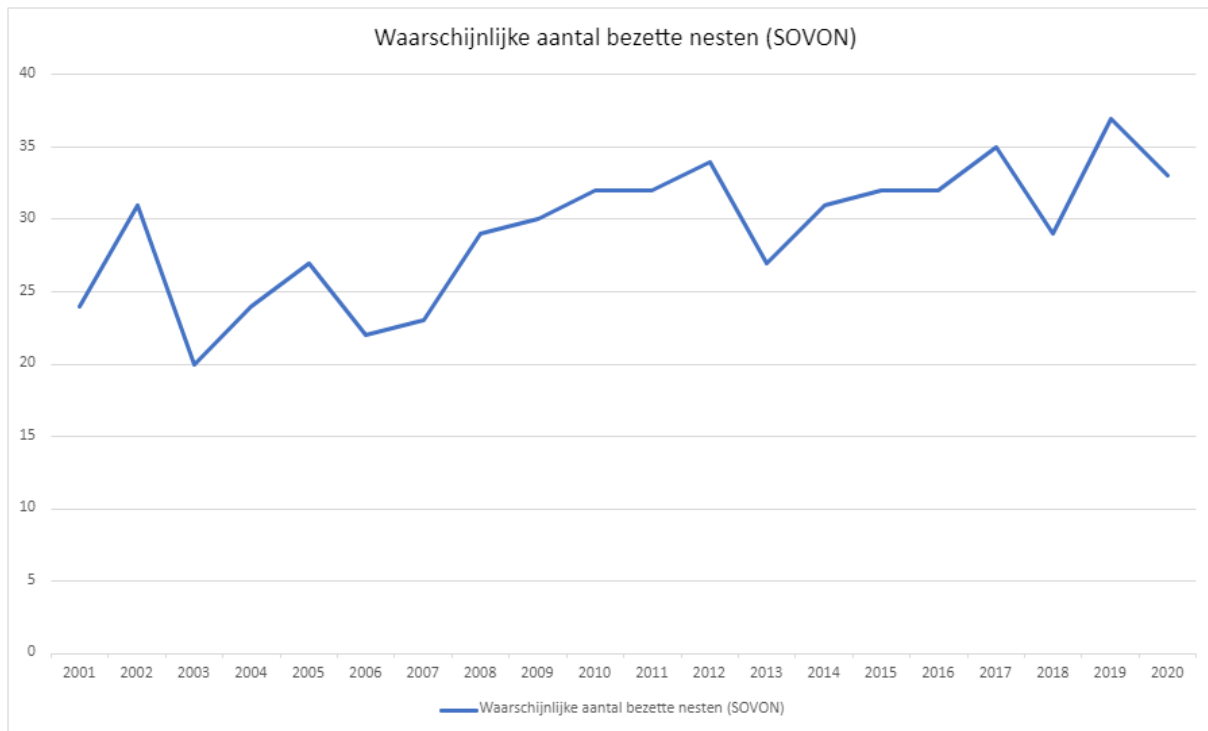
Figuur 4: aantal bezette reigernesten per boom in het grote bos.

Figuur 5: aantal bezette reigernesten per boom in het smalle bos.

Vergelijk met vorige jaren

Onze eindscore van 39 bezette nesten is redelijk vergelijkbaar met vorige jaren, zie de SOVON aantallen in figuur 6. Volgens SOVON waren er in 2019 37 bezette nesten en in 2020 33 bezette nesten. Het valt op dat het aantal bezette nesten de afgelopen 20 jaren gestaag is gestegen en nog nooit zo hoog was als dit jaar! Met daarbij de opmerking dat de SOVON tellingen schattingen zijn, van steeds 1 telling eind maart. De SOVON teller gaf aan dat het vrij moeilijk is de echt bezette nesten te tellen, laat staan de succesvolle, en dat hij daarom steeds het waarschijnlijke aantal nesten heeft doorgegeven aan SOVON. Wij zagen zelf eind april flink meer bezette nesten (+10?) dan eind maart, wat het vermoeden geeft dat de tellingen van afgelopen jaren wellicht te laag waren. We hebben de SOVON teller zodoende aangeraden om in het vervolg eind april te gaan tellen.

Figuur 6: waarschijnlijk aantal bezette nesten (SOVON) in de vorige jaren.

Conclusies

1. De eerste reigers kwamen aan bij de nesten tussen 20 en 27 januari 2021. We kunnen dit niet vergelijken met vorige jaren, omdat we daar geen meetgegevens van hebben. Volgens Franke van der Laan arriveren ze altijd in januari. Vroeger (rond 1970) was dit in februari. Volgens het boek 'De Blauwe Reiger' arriveren ze eind januari of begin februari (literatuur 5).
2. Op basis van onze laatste tellingen eind april komen we op 39 bezette nesten. Dit is redelijk vergelijkbaar met vorige jaren (2019: 37; 2020: 33). Met daarbij de opmerking dat de SOVON tellingen schattingen zijn, van steeds 1 telling eind maart.
3. We hebben de vliegroutes van de reigers niet specifiek geteld, maar we zien ze uit alle richtingen aan komen vliegen. Reigers foerageren individueel, elke reiger heeft zijn eigen favoriete plek. We zien ze op allerlei plekken rond Hoofddorp wel zitten.

4. We hebben lange tijd maar twee keer een Lepelaar gezien in het Wandelbos: op 31 maart en 1 april 2021. Gelukkig kwam daar op 12 mei verandering in, toen we opeens 2 Lepelaars zagen bij boom 3 in het grote bos! Sindsdien zagen we ze daar dagelijks en zagen we ze in mei ook broeden! Hier zijn we heel blij mee. We hebben geen andere Lepelaars gezien in het bos, dus we nemen aan dat het dit jaar bij 1 paartje Lepelaars blijft.

Volgens Franke van der Laan is het broeden begonnen door Lepelaars vanuit de kolonie bij De Liede in Haarlem. Die Lepelaars gingen dan foerageren in de natuurvriendelijke oevers rond de A4 en de spoorlijn bij Hoofddorp. En dat doen ze nog steeds. Gaandeweg zijn er van de 10 tot 20 foerageerders een paar blijven hangen om te slapen met hun jongen in en rond het Wandelbos. Dan hoefden ze niet helemaal terug naar de Liede. Het maximum in 1 jaar was 3 paar. Het is volgens Franke in 2010 begonnen en heeft tot zeker 2017 geduurd, met 3 paar in 2015 of 2016. In 2016 en 2017 zat er nog 1 nest in het smalle bos. Na 2017 hebben we helaas geen gegevens over broedende Lepelaars.

5. Wat betreft de omvorming van het Wandelbos tot Stadspark Hoofddorp en het grote bouwproject Hyde Park, hebben we tot nu toe geen nadelige invloed op de reigerkolonie kunnen bespeuren. De laatste jaren zijn de aantallen nesten vrij hoog. Ook is er een verschuiving geweest naar het smalle bos. Van januari tot half februari 2021 was er geluidsoverlast vanuit het Hyde Park (heien), daarna gelukkig niet meer. Maar die overlast zal ongetwijfeld nog komen, omdat er komende jaren nog heel veel gebouwd gaat worden, tot in 2027. Dan zijn er 3800 woningen bijgekomen met 10.000 bewoners (!!), die in het aangrenzende Stadspark zullen gaan recreëren, waardoor het bos veel intensiever gebruikt zal gaan worden. We vragen ons af of de reigerkolonie hiertegen bestand zal zijn!

Aanbevelingen

Bij de omvorming van het Wandelbos tot Stadspark Hoofddorp moet de projectontwikkelaar goed rekening houden met de reigerkolonie. Bomen met bezette nesten moeten niet gekapt worden. Werkzaamheden in het bos moeten pas na de broedtijd gedaan worden. Recreatie moet zoveel mogelijk geweerd worden bij de bomen met nesten. We vragen ons af waarom er drie verschillende speelplekken in het bos moeten komen. Dat kan toch veel beter in het Hyde Park zelf, tussen de flats?

Tijdens de bouw van het Hyde Park moeten werkzaamheden die veel geluidsoverlast geven (zoals heien) zoveel mogelijk buiten de broedtijd gedaan worden. Er moet goed nagedacht worden over de te verwachten hogere bezoekersaantallen voor het Stadspark. Hoe kunnen de natuurwaarden van het bos beschermd worden tegen intensief gebruik? Bijvoorbeeld door bepaalde beperkingen in te stellen tijdens de broedtijd van de reigers, door extra toezicht of door het bos na zonsondergang af te sluiten.

Bonus: de overige vogels!

Als bonus hebben we op elke teldag alle soorten vogels geteld die we hoorden of zagen in het Wandelbos. We hebben op 26 teldagen (december 2020 tot en met april 2021) in totaal 35 verschillende vogelsoorten waargenomen, zie figuur 7. Bepaalde soorten zagen we op bijna elke teldag wel (bijv. Meerkoet, Blauwe Reiger), andere soorten zoals de Buizerd en Torenavalk zagen we maar op één teldag.

Voor zo'n klein bos is 35 soorten een vrij hoog aantal! Een verklaring kan zijn dat het meestal vrij rustig in dit bos is. Er komen hier een stuk minder mensen dan in het Haarlemmermeerse Bos of bij de Toolenburger Plas, waar het vaak erg druk is.

Vogelsoort:	Aantal dagen geteld:
Meerkoet	26
Blauwe Reiger	25
Houtduif	25
Wilde Eend	25
Halsbandparkiet	24
Koolmees	24
Ekster	23
Zwarte Kraai	23
Merel	20
Roodborst	20
Pimpelmees	19
Winterkoning	19
Grote Bonte Specht	17
Fuut	16
Waterhoen	16
Boomkruiper	15
Gaai	14
Kuifeend	13

Vogelsoort:	Aantal dagen geteld:
Tijftjaf	10
Nijlgans	9
Vink	8
Kauw	6
Krakeend	4
Putter	4
Staartmees	4
Zwartkop	4
Groenling	3
Kokmeeuw	3
Zanglijster	3
Zilvermeeuw	3
Goudhaan	2
Koperwiek	2
Lepelaar	2
Torenvalk	1
Buizerd	1
TOTAAL:	35 soorten

Figuur 7: alle vogelsoorten die we hebben waargenomen in het Wandelbos tijdens ons onderzoek.

De mooiste waarnemingen waren de Koperwieken in januari, de Goudhaantjes in februari, de Torenvalk met prooi en natuurlijk de Lepelaars!

Volgens Franke van der Laan hadden er in 2010 en 2011 een paartje Boomklevers gebroed in het Wandelbos, waarvan 1 jaar in een nestkastje. Na 2011 zijn ze hier niet meer gezien door Franke. Ook wij hebben dit jaar helaas geen Boomklevers waargenomen.

Dankwoord

We hebben met veel plezier dit onderzoek uitgevoerd. Onze dank gaat uit naar Franke van der Laan en Piet van Vliet, die ons waardevolle informatie gaven over de reigerkolonie en het Wandelbos. Ook kregen we de SOVON aantallen van Piet, waarvoor dank!

Tevens bedanken we onze cursusleiders Johan Stuart en Eef van Huijssteeden voor de bruikbare tips voor ons onderzoek. En bedankt voor het geven van de prachtige vervolgcursus!

Gerrit Combee en Theo Althuis

Literatuur

1. Wim van der Meulen, *Hoofddorp – de ontwikkeling van een plattelandsdorp*, 2000, Lorelax Productions, Muiderberg, p.22.
2. Hyde Park site <https://haarlemmermeergemeente.nl/stadscentrum-hoofddorp/hyde-park>
3. Stadspark site: <https://haarlemmermeergemeente.nl/stadscentrum-hoofddorp/stadspark>
4. SOVON site: <https://www.sovon.nl/nl/blauwereiger>
5. Alfred Blok en Tommy Dybbro, *De Blauwe Reiger*, 1980, Uitgeverij Kosmos.